

تبیین چارچوب مفهومی-تحلیلی مکان‌سازی با تأکید بر پیوند مکان‌ها در بافت قدیم و میانی شهر مشهد*

بهاره ابراهیم پور^{۱*} - مریم استادی^۲

۱. کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول).
۲. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۱۷ تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۰/۰۲/۱۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۲/۲۵ تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۲۹

چکیده

مکان‌سازی از جمله موثرترین رویکردها در فرآیند طراحی شهری است که بر تبدیل فضاهای شهری به مکان‌های ارزشمند و با کیفیت‌های ویژه تأکید می‌کند. این در حالی است که در یک بافت شهری وجود تنها یک مکان دارای کیفیت کافی نیست؛ بلکه به مجموعه‌ای از این مکان‌ها نیاز است. شناسایی مکان‌ها، کیفیت‌بخشی بهتر به بخش‌های کلیدی موجود در بافت و نیز برقراری پیوند موثر میان مکان‌ها را می‌توان از اهداف اصلی مکان‌سازی دانست. مقاله حاضر با هدف واکاوی مولفه‌ها و اصول مکان‌سازی جهت پیوند مکان‌ها در دو بخش به روش توصیفی-تحلیلی ارائه شده است. در بخش اول، مولفه‌ها و چارچوب مفهومی مکان‌سازی استخراج و در بخش دوم کاربست آن در بخش‌هایی از دو بافت همجوار-قدیم و میانی-شهر مشهد بررسی شده است. انتخاب دو بافت با ویژگی‌های متمایز ضمن آن که زمینه‌ی مناسب برای تقویت کیفیت‌ها و پیوندهای مکانی میان دو بافت را در ارتباط و اتصالی مناسب فراهم نموده، فرصت‌های گسترده‌ای نیز برای کاربرد انواع مکان‌سازی ایجاد کرده است. اولین گام در مکان‌سازی به‌عنوان اقدامی مشارکتی و فرآیندمحور، جستجوی مکان‌هاست. دو شرط ابتدایی در شناسایی مکان‌ها، عمومی بودن و وجود یک معنای مشترک جمعی برای مکان می‌باشد. بر همین اساس ترکیبی از تکنیک‌های بازی مکان و مکان‌سنجی در قالب پرسشنامه و مصاحبه‌های عمیق، تکنیک سوات و نقشه‌نگاری مکان‌ها بر مبنای دیدگاه بیرون (مشاهده‌گر) و درون (تجربیات روزمره زندگی افراد) کاربرد داشته است. دستاوردهای پژوهش بیانگر آن است که آن‌دسته از فضاهای شهری که به عنوان مکان شناسایی شده‌اند، مکان‌هایی با قابلیت آدرس‌دهی، خاطره‌انگیزی، ویژگی‌های خاص، دارای جاذبه و مورد علاقه افراد و با فعالیت‌ها یا الگوهای رفتاری ویژه است. در گام بعد، چگونگی تبدیل این مکان‌ها از یک مکان معمولی به مکانی موفق با ویژگی‌های منحصر به فرد و نیز پیوند مکان‌ها به یکدیگر و به مردم، پیوند مکان-مکان/ پیوند مکان-مردم، به شکل الگوهای طراحی ارائه و سپس در قالب تعیین هدف و نقش در حوزه‌های طراحی اعمال شده است.

واژگان کلیدی: مکان، مکان‌سازی، پیوند مکان، اصول مکان‌سازی.

* این مقاله برگرفته از مباحث پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول، با عنوان «تدوین چارچوب طراحی شهری جهت پیوند مکان‌ها در بافت قدیم و میانی شهر مشهد مبتنی بر رهیافت مکان‌سازی» است که در سال ۱۳۹۵ به راهنمایی نویسنده دوم و به مشاوره خانم دکتر راضیه رضازاده در دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد انجام شده است.

** E_mail: bahareh.ebrahimpoor@gmail.com

۱. مقدمه

امروزه به دنبال تغییر و تحولات گسترده‌ی جامعه‌ی مدرن، کیفیت بسیاری از مکان‌های شهری از دست رفته یا تنزل یافته‌است. مکان‌سازی ایده‌ای دگرگون‌کننده برای تبدیل فضاهای عمومی شهر به مکان‌هایی ارزشمند با کیفیت ویژه و در ارتباط موثر با یکدیگر است، به گونه‌ای که تنها ارتقا کیفیت یک مکان منفرد مدنظر نباشد بلکه هر مکان به عنوان جزیی از یک سیستم گسترده و در ارتباط و اتصال با سایر مکان‌ها محسوب می‌شود. از جمله نتایج ایجاد و تقویت شبکه‌ی مکان‌های به هم پیوسته در شهر می‌توان به ایجاد رقابت اقتصادی، ترویج شبکه‌ی اجتماعی مکان‌ها، معنابخشی به مکان، هدایت و بازیابی مکان‌ها، تقویت نواحی قدیمی شهری و غیره اشاره نمود. در فرآیند مکان‌سازی، ساخت مکان‌ها تنها نقطه‌ی شروع است؛ سوال اصلی آن است که چگونه می‌توان با تکیه بر رهیافت‌ها و اصول مکان‌سازی، پیوند میان مکان‌ها را محقق نمود؟

جستجوی مکان‌ها، القا کیفیت بهتر به بخش‌های کلیدی و مهم موجود در ساختار بافت و ایجاد ارتباط موثر میان آن‌ها از اهداف اصلی مکان‌سازی است و در هر بافت شهری با توجه به زمینه‌ی مورد مطالعه، اصول، سیاست‌ها و نیز انواع متفاوتی از مکان‌سازی کاربرد خواهد داشت. محقق در این مقاله با انتخاب بخشی از بافت قدیم و میانی شهر مشهد، کوشیده است انتخاب‌ها و فرصت‌های گسترده‌ای را برای مکان‌سازی فراهم آورد تا ضمن آن که زمینه‌ی مناسب برای کاربست انواع مکان‌سازی فراهم می‌شود، پیوند میان دو بافت قدیم و میانی نیز تقویت گردد. مکان‌سازی در این محدوده، کمبود فضاهای عمومی شهری را در ارتباط و اتصالی مناسب جبران می‌کند و موجب تجدید حیات مکان‌های روبه‌زوال شهری می‌شود، به ویژه در بافت قدیم سبب تشویق و ترغیب مشارکت در جهت حفاظت از میراث گذشته می‌گردد. اهداف اصلی مقاله بدین شرح است:

۱. شناسایی مکان‌ها، ۲. تجدید حیات مکان‌ها و ایجاد پیوند میان آن‌ها با هدف تقویت پیوند میان دو بافت.

۲. پیشینه پژوهش

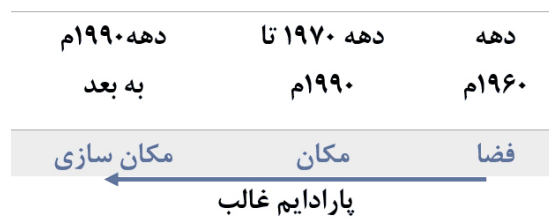
سابقه بلندمدت و غنی پژوهش‌های مرتبط با مکان، به دهه ۱۹۶۰ و تولد طراحی شهری باز می‌گردد، زمانی که در مقابل نتایج مدرنیسم و برنامه‌ریزی اتومبیل‌محور، نگرش‌هایی با محتوای مقیاس انسانی و تعاملات اجتماعی در فضاهای ساخته‌شده مطرح شد و تمرکز طراحی شهری از ساختمان‌ها و فضاهای باز عمومی به ارتقا کیفیت مکان تغییر یافت. آن گونه که کارمونا در تعریف خود از طراحی شهری آن را فرآیند ساخت مکان‌های بهتر برای مردم تعریف نمود (Krause, 2014).

مفهوم مکان در نظریه‌های لینچ (۱۹۶۰) و جیکوبز (۱۹۶۱) شکل گرفت و بعدها به وسیله نوربرگ شولز (۱۹۷۶)، ادوارد رلف (۱۹۷۶)، داندل اپلیارد و آلن جیکوبز (۱۹۸۷)، پیتر بوچانان (۱۹۸۸) و فرانسیس تیبالدز (۱۹۹۲) گسترش یافت (بنکدار و قرائی، ۱۳۹۰). در این دوره، پارادایم مسلط طراحی شهری از پارادایم دوره‌ی قبل، یعنی "فضا" به "مکان" تحول می‌یابد و توجه به تجربه‌ی انسانی فضای شهری و ابعاد ادراکی آن، مشارکت شهروندان و ملحوظ نمودن نیازهای گوناگون گروه‌های جمعیتی متفاوت نیز در دستور کار طراحی شهری قرار می‌گیرد (گلکار، ۱۳۸۲).

از اوایل دهه ۹۰ میلادی به بعد، مکان‌سازی به عنوان رهیافتی جدید در طراحی شهری متولد می‌شود. این رویکرد به دنبال ارتقا نقش مکان‌های عمومی پایدار با هویت خاص، مطابق با نیازها و خواسته‌های انسان و دربرگیرنده فعالیت‌های اجتماعی در جوامع محلی است (بنکدار و قرائی، ۱۳۹۰).

تا پیش از این دوره، مطالعه‌ی مکان در قالب مطالعه‌ی مکان‌های منفرد صورت می‌گرفته در حالی که در این دوره، مکان‌سازی در قالب یک سند طراحی شهری با عنوان "چارچوب مکان‌سازی" و در مقیاسی فراتر از یک فضای شهری در تجارب جهانی دیده می‌شود، در واقع مکان‌ها در نگاهی نو دیگر اجزای منفصل نیستند بلکه در یک ساختار منسجم دارای ارتباط متقابل با یکدیگر می‌باشند (شکل ۱).

شکل ۱: ظهور مکان‌سازی

۳. مبانی نظری

در ادامه به بیان اصلی‌ترین موضوعات و مفاهیم نظری مرتبط پرداخته می‌شود.

۳-۱- مکان‌سازی^۱ و انواع آن

در تعاریف اولیه، مکان‌سازی به عنوان راهی برای تحول مکان‌ها معرفی شده است. شیبلی و اشنکلوث^۲ (۱۹۹۵)، توضیح می‌دهند که مکان‌سازی را باید در دل فعالیت‌ها و اجتماعات زندگی روزمره تمرین کرد و بر اهمیت مشارکت مردم در فعالیت‌ها تأکید دارند (Krause, 2014, p.17). گروه طراحی شهری PPS^۲، مکان‌سازی را تحول و دگرگونی فضاهای عمومی به فضاهای زندگی روزمره و ابزاری برای تجدید حیات شهری تعریف می‌کند که موجب تقویت مشارکت اجتماع محلی در طراحی و مدیریت فضاهای عمومی می‌شود (Project for Public Spaces, 2016). تعاریفی از این دست بر وجه ماهوی یا به بیان دیگر محتوای مکان‌سازی اشاره دارند اما در دیدگاه برخی نظریه‌پردازان، "مکان‌سازی، یک فرآیند و برای برخی یک متدولوژی، روش یا تکنیک در طراحی شهری محسوب می‌گردد که ترجیحات ساکنان شهر را می‌سنجد و در نهایت نتایج را با تجارب و تخصص‌های کارشناسان ترکیب می‌کند تا بیانی بهتر از کلیه دیدگاه‌ها باشد" (Thomas, 2016).

فورست^۳ و همکاران (۲۰۰۴)، مکان‌سازی را یک فرآیند

مشارکتی در طراحی شهری معرفی می‌کنند که هدف آن بهبود کارکرد فضا و تحول آن به مکان به شیوه‌ای اجتماعی- احساسی است. در تعریف آن‌ها، مکان‌سازی تمام اقدامات مرتبط با فضاهای عمومی را در برمی‌گیرد و تأکید می‌کند تحول مکان از طریق فعالیت‌هایی که ریشه در مکان دارند صورت می‌گیرد (Krause, 2014, p.16).

مارکوسن و گداوا^۴ (۲۰۱۰) مکان‌سازی را یک فرآیند از پایین به بالا، ارزش‌محور و شخص‌محور می‌دانند که موضوع آن همکاری و مشارکت جامعه جهت ارتقا قابلیت زندگی در شهرها است. مکان‌سازی در دیدگاه آن‌ها یک چارچوب گفتگو است که افراد را به مکان و به یکدیگر پیوند می‌دهد، داستان‌های مردم را روایت و صدای آن‌ها را آشکار می‌کند و روایت‌های شخصی را به روایت‌های جمعی پیوند می‌زند. در نتیجه پل ارتباطی محکمی با ساختار شهری و جوامع برقرار می‌سازد و پایه‌ای برای جنبش جمعی تلقی می‌گردد (Toolis, 2017). در سایر تعاریف بر لزوم ارائه‌ی استراتژی‌های مکان‌سازی برگرفته از ویژگی‌ها، تجربه‌ها و دیدگاه‌های محلی تأکید شده است تا بتوان در قالب رویکردی منسجم علاوه بر ابعاد فیزیکی و فضایی به زوایای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و روانشناسی نیز پرداخت (Pancholi, Yigitcanlar, & Guaralda, 2017). استیو گرابوو^۵ (۲۰۱۳)، با الهام از کتاب "متمایز ساخت مکان‌ها"^۶، مهم‌ترین اصول مکان‌سازی را در قالب ۵ موضوع اساسی (شکل ۲) اشاره نموده است (Grabow, 2013).

شکل ۲: موضوعات اساسی در مکان‌سازی

(Grabow, 2013)

انواع مکان‌سازی نیز از دید ویکف در جدول ۱ ارائه شده است (Wyckoff, 2014).

جدول ۱: انواع مکان‌سازی

انواع	تعریف	ویژگی‌ها	موضوع پروژه‌ها/فعالیت‌ها
مکان‌سازی استاندارد ^{۱۳}	مکان‌سازی استاندارد، شکل جهانی و همگانی مکان‌سازی است و هدف آن ارتقا کیفیت مکان است.	بازه زمانی بلندمدت؛ ساخت و اجرا در مقیاس‌های کوچک مانند واحدهم‌سایگی یا خیابان‌های مرکز شهر	طراحی پارک، طراحی پیاده‌رو و میدان شهری و غیره
مکان‌سازی راهبردی ^{۱۴}	مکان‌سازی راهبردی به دنبال خلق مشاغل متنوع و رشد درآمدی از طریق جذب سرمایه است و هدف آن، خلق مکان‌های باکیفیت و با جذابیت‌های بی‌نظیر می‌باشد.	بازه زمانی ۵ تا ۱۵ سال؛ ساخت و اجرا در مقیاس بزرگ مانند مراکز شهری، گروه‌ها و کریدورها در مناطق پرجمعیت	پایداری، پیاده‌مداری، احترام به ساختمان‌های تاریخی و غیره
مکان‌سازی تاکتیکی ^{۱۵}	مکان‌سازی تاکتیکی با انتظارات واقع‌گرایانه و کوچک، فارغ از هزینه‌های گزاف به سرعت آغاز می‌شود و در نهایت تغییرات ریشه‌داری در مکان خلق می‌کند.	بازه زمانی کوتاه‌مدت؛ ریسک پایین	نما، مبلمان شهری، مسیر دوچرخه، مسیر پیاده‌روی در مناطق تاریخی و غیره
مکان‌سازی خلاق ^{۱۶}	مکان‌سازی خلاق ایده‌ای است که نهادینه کردن هنر، فرهنگ و تفکر خلاق در همه ابعاد محیط ساخته‌شده را هدف قرار داده و به دنبال شکل دادن کاراکتر کالبدی و اجتماعی در قالب ساختارهای فرهنگی-هنری است.	ساخت و اجرا در مقیاس واحد همسایگی، ناحیه، شهر؛ ارتقا اقتصاد محلی؛ افزایش امنیت	هنرهای عمومی، فعالیت‌های هنری- فرهنگی، نمایش فیلم در پارک‌ها، موسیقی در فضاهای عمومی، ایده‌های هنرمندانه برای کودکان، برگزاری جشن‌ها و غیره

(Wyckoff, 2014; De Brito, & Richards, 2017)

۳-۲- پیوند مکان‌ها

هیلیبر (۱۹۹۶) در تئوری خود به دنبال تبیین متدولوژی است که با در نظر گرفتن طبیعت پیچیده‌ی شهر، روابط اتصال‌دهنده در فضا را کشف کند؛ به گونه‌ای که شهر را به شبکه‌ای از فضاهای مرتبط، معابر هم‌پیوند و مکان‌های عمومی دارای اهمیت تبدیل کند. به اعتقاد وی در شهرها رابطه‌ی میان فرم و عملکرد از طریق فضا ممکن می‌شود و حرکت، بخش اصلی ترکیب فضایی را در برمی‌گیرد (اسماعیل‌زاده سیلابی، ۱۳۸۸). راجرز (۱۹۹۹) در گزارشی با عنوان "به سوی یک رنسانس شهری"، به خلق مکان‌های زیبای هنری در قالب شبکه‌ی به هم پیوسته از فضاهای باز شهری اشاره می‌کند که هدف آن ایجاد دسترسی‌های مناسب‌تر به فضاهای عمومی شهری به شکل منسجم و متصل است. این فضاها نه تنها فضاهای اتصال‌دهنده‌ی بخش‌های عمومی در محلات و شهر است بلکه مکان‌هایی هستند که در سطح شهر وظیفه‌ی اتصال محل‌های زندگی، کار و تفریح جوامع را بر عهده دارند (کارمونا و تیزدل، ۱۳۹۰). کارمونا (۲۰۰۳) نیز از اصل "تداوم مکان‌ها" صحبت می‌کند و بر تداوم ارتباط با گذشته نه گسستن پیوند با آن

ترانسیک (۱۹۸۶)، با طرح تئوری سه‌گانه‌ی شکل-زمینه، اتصال، مکان، بر پیوند فیزیکی فضاها و عناصر در یک ساختار تأکید دارد و بیان می‌کند یک فضای خالی هدفمند (زمینه) با پتانسیل اتصال فیزیکی عناصر، تنها زمانی تبدیل به مکان می‌شود که به آن معنایی از محتوای فرهنگی یا منطقه‌ای زمینه داده شود. همپوشانی هر سه تئوری کمک می‌کند ضمن شکل‌گیری ساختار توده-فضا، پیوند میان بخش‌های مختلف با هم سازماندهی شده، در نتیجه به نیازهای انسانی و ویژگی‌های منحصر به فرد محیط پاسخ داده شود (Trancik, 1986). توسلی (۱۳۷۲) اشاره می‌کند در تئوری اتصال ترانسیک، بحث بر سر ایجاد سیستمی از اتصال و پیوند فضاها و عناصر است که خود به ساختاری مبدل شود که در آن حرکت و کارایی مورد نظر است و فعالیت‌ها ارتباط پیدا می‌کند. او همچنین مبین دو اصل "پیوستگی فضایی" بر مبنای پیوستگی مجموعه مرکز شهر و مراکز محلات از طریق گذرهای اصلی (توسلی، ۱۳۸۶) و "ارتباط" به معنای تشخیص ویژگی‌ها و خصوصیات اجزا و عناصر و تعلق آن‌ها به مجموعه می‌باشد (توسلی، ۱۳۸۲).

فعالیت‌ها و رویدادها در آن شکل می‌گیرد. این رویکرد بیانگر آن است که خیابان‌ها در متن شهر علاوه بر این که خود مکان محسوب می‌شوند، بایست موجبات پیوند اقتصادی، محیطی و غیره را فراهم آورند تا جایی که خیابان‌ها را به عنوان شبکه‌ای از مکان‌های هم‌پیوند معرفی می‌کند (Jones, 2009). پیوند مکان‌ها در دیدگاه نظریه‌پردازان در جدول ۲ با اشاره به وجه مورد تأکید در ساختار مکان (کالبد، فعالیت، معنا) ارائه شده است.

تأکید می‌نماید. او در این تعریف ارزشی خاص برای احساس محل، ویژگی و هویت آن قائل است (کارمونا و دیگران، ۱۳۹۱).

در سال‌های اخیر رویکرد "پیوند و مکان" تعریف جامع‌تری از پیوند مکان ارائه داده است. در این تعریف خیابان‌ها عامل پیوند دهنده هستند که از طرفی موجبات حرکت را فراهم می‌آورند و از طرف دیگر به عنوان یک مقصد محسوب می‌شوند، جایی هستند که

جدول ۲: پیوند مکان‌ها در دیدگاه نظریه‌پردازان

نظریه‌پرداز / رویکرد/ اصل	شرح	وجه تأکیدی
ترانسیک (۱۹۸۶)	تئوری اتصال دربرگیرنده خطوطی (خیابان‌ها، راه‌های پیاده، فضاهای عمومی خطی و غیره) است که اتصال فیزیکی عناصر را با یک‌دیگر داخل شبکه برقرار ساخته و منجر به شکل‌گیری ساختاری برای فضاها می‌شود. تئوری مکان، مولفه‌های نیازهای انسانی، زمینه‌های فرهنگی، تاریخی و طبیعی را بررسی می‌کند و با ترکیب فرم و جزئیات منحصر به فرد زمینه، به فضای فیزیکی غنای بیشتری می‌بخشد. یک فضای خالی هدفمند با پتانسیل اتصال فیزیکی عناصر، تنها زمانی تبدیل به مکان می‌شود که به آن معنایی از محتوای فرهنگی یا منطقه‌ای زمینه داده شود. اتصال و پیوند فضاها و عناصر در یک ساختار، منجر به حرکت، کارایی و ارتباط فعالیت‌ها می‌شود.	کالبد فعالیت معنا
هیلبر (۱۹۹۶)	شهر شبکه‌ای از فضاهای مرتبط با هم‌پیوندی هندسی معابر و مکان‌های عمومی است. تمام عملکردها از طریق دو فاکتور کلی میزان قابل درک بودن شهر و حرکت در شهر به هم مرتبطند.	کالبد فعالیت
توسلی (۱۳۷۲)؛ (۱۳۸۲)	اصل پیوستگی فضایی، پیوستگی مجموعه مرکز شهر و مراکز محلات از طریق گذرهای اصلی را توضیح می‌دهد. ارتباط یعنی تشخیص ویژگی‌ها و خصوصیات اجزا و عناصر و تعلق آن‌ها به مجموعه. ارتباط با فاصله میان اجزا سروکار دارد؛ فاصله‌ای مجرد، ذهنی، ریاضی، معنایی یا فیزیکی.	کالبد فعالیت معنا
کارمونا (۲۰۰۳)	تاکید بر تداوم ارتباط با گذشته نه شکستن پیوند با آن به گونه‌ای که ارزشی خاص به احساس محل، ویژگی و هویت آن اختصاص داده شود.	معنا
جونز و دیگران (۲۰۰۷)	رویکرد پیوند و مکان خیابان‌ها در متن شهر علاوه بر اینکه خود مکان هستند، باید موجبات پیوند اقتصادی، محیطی حمل و نقل و غیره را فراهم آورند تا جایی که خیابان‌ها را می‌توان به عنوان شبکه‌ای از مکان‌های به هم متصل معرفی نمود که مردم را تشویق می‌کند تا وقت خود را در این فضاها بگذرانند.	کالبد فعالیت

۳-۳- چارچوب مفهومی مکان‌سازی

از آن‌جا که کیفیت طراحی شهری یک مکان ناگزیر از پاسخ‌دهی مناسب ابعاد گوناگون محیط شهری است، می‌توان مولفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری را مولفه‌هایی به موازات مولفه‌های سازنده مکان تعریف نمود (گلکار، ۱۳۷۹). مطابق با جهت‌گیری تحقیق حاضر مبنی بر پیوند مکان‌ها، مدل مفهومی پژوهش بر اساس مولفه‌های مورد توافق مکان در سه بعد کالبد، فعالیت و معنا به معیارهای پیوند مکان و اصول مکان‌سازی مرتبط اشاره دارد. بر همین مبنا چارچوب عام مکان‌سازی مبتنی بر خط مشی کلی پژوهش‌های مرتبط با موضوع

مکان‌سازی و چارچوب خاص، بسته به شرایط نمونه‌ی مورد مطالعه متناسب با زمینه، در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: چارچوب عام و خاص مکان‌سازی با هدف پیوند مکان‌ها

پیوند مکان‌ها در دیدگاه مکان‌سازی			مکان
پیوند در معنا	پیوند در فعالیت	پیوند در کالبد	
<p>پیوند با گذشته و تجربه‌های زندگی روزمره</p> <p>کاراکتر قوی محلی.</p> <p>یادآوری خاطرات (تصویر ذهنی). خودمانی بودن و حس الفت به مکان.</p> <p>آسایش و راحتی.</p>	<p>پیوند ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی</p> <p>مشارکت‌پذیری.</p> <p>اجتماع‌پذیری.</p> <p>سرزندگی.</p> <p>پویایی و حرکت میان مکان‌ها.</p>	<p>پیوند ویژگی‌های فیزیکی-فرمی</p> <p>پیکربندی فیزیکی هم‌پیوند.</p> <p>نفوذپذیری فیزیکی.</p> <p>توسعه مجدد و میان‌افزا.</p> <p>جذابیت بصری.</p> <p>فرم کالبدی منحصر به فرد.</p>	<p>کیفیت‌ها و معیارهای پیوند مکان</p>
<p>حفاظت آگاهانه از منابع تاریخی، فرهنگی و معاصر سازی آن‌ها (Grabow, 2013).</p> <p>ایجاد تصور روشن از مکان به گونه‌ای که تجربیات را گسترش داده و لذت و تفریح به همراه داشته باشد (کارمونا و دیگران، ۱۳۹۱).</p> <p>نمایش ویژگی‌های فرهنگی، تاریخی، معنوی، نمادین و غیره در منظر شهری (Krause, 2014)؛ گروتز، ۱۳۸۸.</p> <p>انعکاس ارزش‌های محلی، به گونه‌ای مناسب و منحصر به فرد که معرف مکان باشد (Grabow, 2013).</p> <p>انتقال روح تازه از طریق کاربست فعالیت‌های هنری، آثار مجسمه‌سازی، درختکاری و نورپردازی (Great Britain. Department of the Environment, Transport and the Regions, 2000; Grabow, 2013).</p> <p>روایت مکان، بهره‌گیری از خاطرات گذشته و تعلقات افراد، رویدادها و توجه به بافت‌های تاریخی و ارزشمند (Wyckoff, 2014).</p> <p>ایجاد بستر مناسب جهت ایجاد یا تقویت احساس امنیت (Project for Public Spaces, 2016; Wyckoff, 2014).</p> <p>فراهم نمودن تصور ذهنی مثبت برای حضور بیشتر زنان، کودکان و غیره (Project for Public Spaces, 2016).</p>	<p>برنامه‌ریزی کاربری زمین و توسعه مستمر مرکز پیرامون کریدورهای ترانزیتی و نزدیکی به ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی (Grabow, 2013).</p> <p>گوناهگونی فعالیت‌ها و اختلاط کاربری‌ها به ویژه اختلاط سکونت و اشتغال (Grabow, 2013)؛ کارمونا و دیگران، ۱۳۹۱.</p> <p>تحول مکان از طریق فعالیت‌هایی که ریشه در همان مکان دارد (Krause, 2014).</p> <p>پیش‌بینی بستر مناسب برای مشاهده گوناگونی رفتارها (الگوهای رفتاری متنوع) (Grabow, 2013).</p> <p>پیش‌بینی عملکردهای جاذب مانند سینماها، تئاترها، رستوران‌ها و دیگر مکان‌های ملاقات فرهنگی (کارمونا و دیگران، ۱۳۹۱).</p> <p>پیش‌بینی حضور سرگرمی‌های محلی، سنتی یا بومی و نیز نمایش هنر عمومی (Grabow, 2013; Wyckoff, 2014; Stout, 2008).</p> <p>طراحی عناصر سبز طبیعی، مبلمان و تسهیلات جهت آسایش اقلیمی (Wyckoff, 2014).</p> <p>امکان مشارکت در زندگی عمومی و مالکیت فضاهای عمومی توسط مردم (کارمونا و دیگران، ۱۳۹۱).</p>	<p>Northern Michigan Council of Governments, 2011; Grabow, 2013.</p> <p>حفاظت از محیط زیست، پارک‌ها و فضاهای باز شهری به صورت یکپارچه جهت تقویت پیوستگی میان نواحی و محلات (Grabow, 2013).</p> <p>خلق مراکز شهری قوی به عنوان رکن اساسی برای سلامت اقتصادی، میراث فرهنگی-تاریخی و غرور جامعه مدنی (Grabow, 2013).</p> <p>یکپارچگی توسعه جدید در محیط منظر آن (Great Britain. Department of the Environment, Transport & the Regions, 2000).</p> <p>پرکردن فضاهای خالی و مبهم مانند جلوخان‌ها با فعالیت‌های مناسب که ریشه در مکان دارند (Grabow, 2013).</p> <p>ریزدانگی و تفکیک زمین‌های بزرگ به قطعات کوچک‌تر (Great Britain. Department of the Environment, Transport & the Regions, 2000).</p> <p>ایجاد تنوع در گونه‌های معماری، سبک‌ها و طراحی‌ها با غلبه نماها و فرم‌های ساختمانی ویژه (Grabow, 2013)؛ کارمونا و دیگران، ۱۳۹۱.</p> <p>استفاده از مصالح، روش‌ها و جزئیات ساخت و ساز بومی (Great Britain. Department of the Environment, Transport & the Regions, 2000).</p>	<p>چارچوب عام مکان‌سازی با هدف پیوند مکان‌ها</p> <p>اصول مکان‌سازی</p>

مکان‌سازی منطبق با زمینه و شرایط محدوده مورد مطالعه					چارچوب خاص مکان‌سازی با هدف پیوند مکان‌ها
طبقه‌بندی مکان‌ها	تعیین نوع و رویکرد مکان‌سازی	تعیین مقیاس	تعیین تمرکز مکان‌سازی	تعیین معیارهای مناسب	
پهنه	راهبردی	کلان ←	کالبد	برگرفته از چارچوب عام مکان‌سازی	
محور	استاندارد- خلاق	میانی ←	فعالیت		
کانون	خلاق- تاکتیکی	خرد ←	معنا		

۴. روش تحقیق

پیوند مکان‌ها ارائه می‌گردد. شناسایی مکان‌ها بر اساس دیدگاه باتیمر (۱۹۷۷) و سیمون (۱۹۷۹)^{۱۸}- دیدگاه درون و بیرون- انجام شده است. "دیدگاه بیرون مربوط به آنچه که مشاهده‌گر می‌بیند و دیدگاه درون مربوط به تجربیات روزمره زندگی افراد است که با احساسات ذهنی فرد، رویدادها، تجارب و احساسات خوشایند و غیره مرتبط است و رویکردی عاطفی- احساسی دارد" (Brent Tofie, 2010). در شکل ۳، فرآیند مکان‌سازی و تکنیک‌ها ارائه شده است.

در انتخاب روش‌ها و تکنیک‌های کاربردی در مکان‌سازی هر نمونه یک تجربه‌ی متفاوت است و نمی‌توان از یک روش واحد برای فعالیت‌ها و پروژه‌های مکان‌سازی استفاده نمود. مکان‌ساز باید متناسب با شرایط ویژه‌ی محل، ارزش‌ها و دارایی‌های موجود، ترکیبی از روش‌ها و تکنیک‌ها را انتخاب کند (Arefi, 2014; Wynn, Yet- is-Bayraktar, 2016). در پژوهش حاضر ابتدا شناسایی و مستندسازی مکان‌ها صورت گرفته و سپس راهبردهای

شکل ۳: فرآیند مکان‌سازی در نمونه مطالعاتی

۵. معرفی مورد مطالعاتی

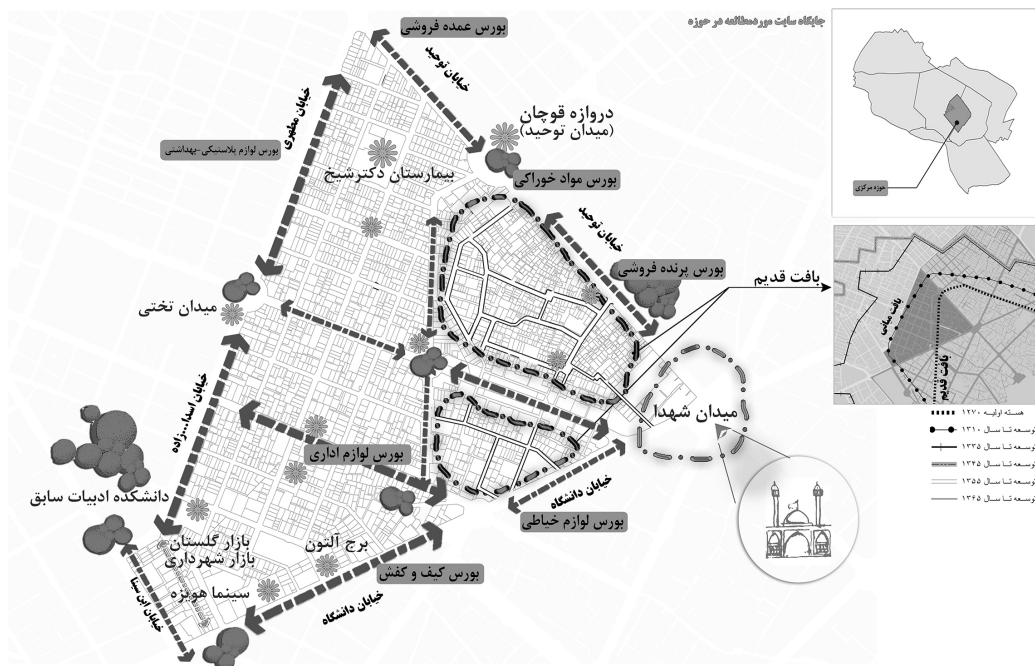
آن بافت میانی گرداگرد بافت قدیم تا سال ۱۳۱۰ توسعه یافته است (شکل ۴). در گذار از بافت قدیم به میانی، مداخلات و تغییرات صورت گرفته از جمله خیابان‌کشی‌ها و ساخت و سازهای جدید و مغایر با روحیه حاکم بر

محدوده مورد مطالعه شامل بخشی از حوزه مرکزی شهر مشهد و به صورت همجواری دو بافت قدیم و میانی است. بافت قدیم، در سال‌های قبل از ۱۳۰۰ ه.ش و پس از

ارزشمند، ریزدانی و معابر باریک در بافت قدیم و غیره و نیز تعدد فضاها و مکان‌های عمومی شاخص و جاذب از جمله بازار کتاب گلستان، ماست‌بندی، کره‌فروشی‌ها، بستنی‌فروشی‌ها و پرندفروشی‌های محور توحید، برج آلتون، بازار روز میوه و تره‌بار شهرداری، بیمارستان دکتر شیخ، سینما هویزه، ورزشگاه میدان تختی، میدان شهدا - محل برگزاری مراسم عزاداری -، مساجد جعفری‌ها، احمدی‌ها، حیدری‌ها، دانشکده ادبیات سابق و پارک قره‌خان اشاره نمود.

بافت سبب تضعیف کیفیت‌ها و پیوندهای فضایی و از هم گسستگی محلات شده و در نتیجه این محدوده‌ها را به حوزه‌هایی جدا افتاده که روز به روز از رونق آن‌ها کاسته می‌شود بدل کرده است. بر این اساس مکان‌سازی در این محدوده می‌تواند ایده‌ای راهگشا برای رفع کمبود فضاهای عمومی شهر و تجدید حیات مکان‌های روبه‌زوال در پیوندی مناسب با یکدیگر باشد. از جمله ویژگی‌های اصلی محدوده می‌توان به نزدیکی حرم مطهر امام رضا (ع)، مقاصد جاذب جمعیت، ساختمان‌های تاریخی با معماری

شکل ۴: معرفی محدوده مورد مطالعه

تجربه‌ی مشترک در مکان تاکید کنند. بر اساس دریافت شخص محقق و گفتگو با مردم (جدول ۴)، مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، قوت‌ها، ارزش‌ها و تجربه‌های مرتبط با فضاها عمومی شهری شناسایی شد. شناسایی ارزش‌ها و تجارب و به موازات آن مکان‌ها به عنوان نقطه‌ی شروع مکان‌سازی محسوب می‌گردد.

۶. یافته‌ها

مطابق با تعاریف مکان‌سازی، دو اصل مهم در شناسایی مکان‌ها مدنظر است: ۱. مکان جایی است که عمومی باشد. ۲. مکان باید دارای یک معنای مشترک جمعی باشد یعنی گروه پرسش‌شونده بر تکرار یک معنا، تصویر ذهنی یا

جدول ۴: معرفی مکان‌ها

محتوای پرسش‌های مصاحبه‌های محلی - پرسشنامه‌ها (Place Game-Place Check-Asset Mapping)

* این بخش به کمک محقق (مکان‌ساز) توسط مشارکت‌کنندگان محلی تکمیل می‌گردد.

۱. بررسی و شناسایی فضاهای شهری شاخص و ویژه در محدوده - آن‌ها که فورا به یاد آورده می‌شوند.
۲. بررسی و شناسایی ویژگی‌های منحصر به فرد، ویژگی‌های مثبت و ویژگی‌های منفی
۳. جستجوی راه‌حل‌های اصلاح، تغییر و بهسازی فضاها (پیشنهادهای مردمی)

محتوای چک‌لیست (Checklist)

* این بخش توسط محقق (مکان‌ساز) تکمیل می‌گردد.

۴. بررسی و شناسایی پیشینه تاریخی مکان‌ها، ویژگی‌های منحصر به فرد مکان و عناصر شاخص
۵. بررسی کیفیت‌های پیوستگی فضایی، نفوذپذیری، ویژگی‌های زیبایی‌شناختی، آسایش و راحتی و غیره. در قالب نظام‌های پنج‌گانه
۶. بررسی رویدادهای در حال وقوع، فعالیت‌ها، مکان وقوع فعالیت‌ها و الگوهای رفتاری

ارزش‌ها- ویژگی‌ها			
معنا	فعالیت	کالبد	
خاطره‌انگیز/ نام ماندگار: میدان مجسمه- میدان شاه	فعالیت غالب تجاری- اداری (عنصر شاخص: ساختمان شهرداری)	بافت قدیمی- تاریخی/ محور پیاده	میدان شهدا
نام ماندگار: دروازه قوچان/ نوستالژی بستنی فروشی	فعالیت غالب تجاری (فروش خوراکی‌جات)	بافت قدیمی-تاریخی	میدان توحید
روحیه مذهبی/ آرام/ باغ و خانه‌های بزرگ	فعالیت غالب مسکونی	بافت قدیمی-تاریخی	محله باغ سنگی
روحیه مذهبی- آیینی/ خانه‌های قدیمی زیبا	فعالیت غالب مسکونی/کوچه‌های تودرتو	بافت قدیم	کوچه زردی
روحیه مذهبی/ سرسبز	فعالیت غالب مسکونی	بافت قدیم	محله صاحب‌الزمان قدیم
روحیه مذهبی- آیینی: آیین سلام به امام رضا(ع)/ نام ماندگار: بالاخیابان/ سرزنده/ نوستالژی بستنی فروشی	فعالیت غالب تجاری (خرید)/عنصر شاخص: مجتمع نصر)	بخشی در بافت قدیمی- تاریخی/ بخشی در بافت میانی	خیابان توحید
روحیه مذهبی/ آرام/ اصیل/ سرسبز با درختان زیبای قدیمی/ محلات مرفه‌نشین‌های قدیم	فعالیت غالب مسکونی-فرهنگی	بخشی در بافت قدیمی- تاریخی/بخشی در بافت میانی	محله سناباد-دانشگاه
روحیه فرهنگی- اجتماعی/ شیک/ مفرح/ نام ماندگار: چتر سبز	فعالیت غالب تجاری-فرهنگی (عنصر شاخص: سینما هویزه، دانشگاه)	بافت قدیمی-تاریخی/ محور یکطرفه	خیابان دانشگاه
روحیه مذهبی/ خاطره انگیز	فعالیت‌های شاخص جگرکی و مسجد	بافت قدیم- بافت میانی	میدان صاحب الزمان
مشهور به فلکه سراب/ خاطره انگیز	فعالیت تجاری (خرید)	بافت قدیمی- تاریخی/ میانی	فلکه سعدی
خاطره انگیز/ پرنشاط/ نام ماندگار: تختی	فعالیت غالب ورزشی	بافت میانی	میدان سعدآباد
اصیل/ خاطره انگیز	فعالیت غالب مسکونی-تجاری	بافت میانی-تاریخی	خیابان سناباد
روحیه فرهنگی- اجتماعی/ مفرح/ روحیه جوان	فعالیت غالب فرهنگی-فقط پیاده	بافت میانی/ محور پیاده	بازار کتاب گلستان
زیبا/ حس خوب	فعالیت شاخص: دانشکده ادبیات	بافت میانی- ورودی مثلث‌شکل	سه راه ادبیات
سرزنده/ شلوغ	(فعالیت غالب تجاری/عمدهفروشی)	بافت قدیم	چهارراه میدان بار
روحیه فرهنگی- اجتماعی/ خاطره انگیز/ سرگرم‌کننده	فعالیت غالب فرهنگی (عنصر شاخص: سینما هویزه)	بافت میانی	چهارراه گلستان
سرزنده/ شلوغ	فعالیت غالب تجاری-آموزشی (عناصر شاخص: دبیرستان حکمت و تالار ابن سینا)	بافت میانی	چهارراه دکترا

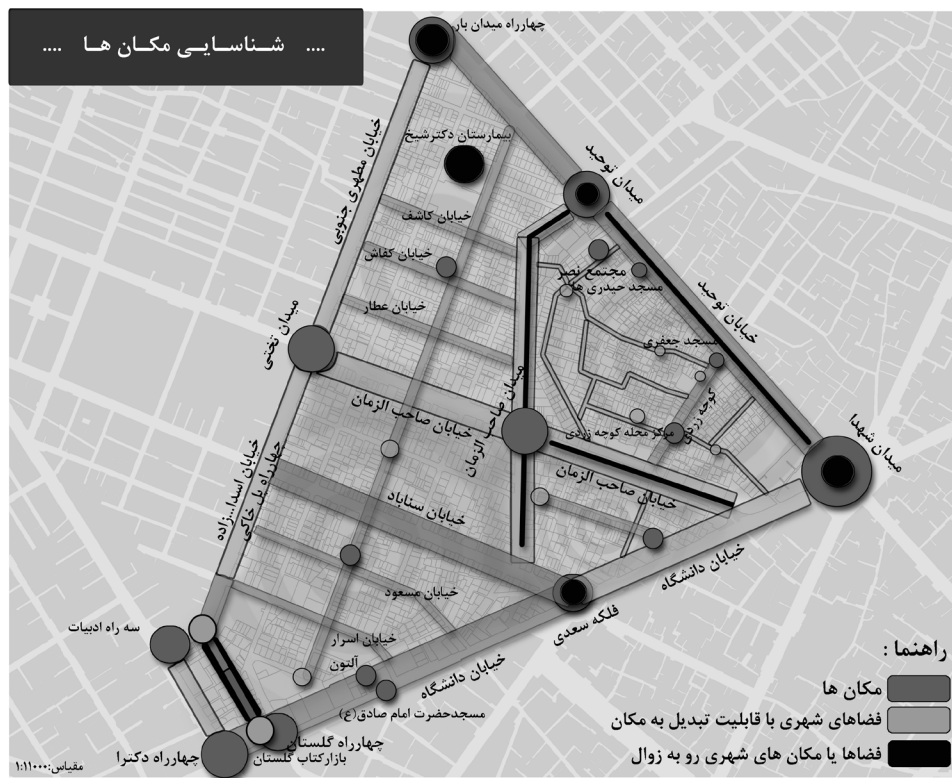
مکان

نقشه‌نگاری مکان‌ها در قالب کانون، محور و پهنه در سه دسته مکان‌ها، فضاهای شهری قابل تبدیل به مکان و فضاها یا مکان‌های شهری روبه‌زوال مشخص شده است (شکل ۵). در این طبقه‌بندی، بر اساس یافته‌های بدست‌آمده از مصاحبه‌ها، پرسشنامه، چک‌لیست و سایر تکنیک‌ها، آن دسته از فضاهای شهری مکان هستند که:

۱. افراد می‌توانند آن‌ها را به خوبی آدرس دهند؛
۲. با آن مکان‌ها خاطره‌ای ویژه دارند؛
۳. می‌توانند برای مکان ویژگی‌های خاصی را نام ببرند؛
۴. مکان را دوست داشتند؛
۵. مکان جاذبه‌ای خاص بر ایشان داشته است؛
۶. مکان دارای فعالیت‌ها یا الگوهای رفتاری ویژه است.

از جمله ارزش‌ها، دارایی‌ها و ویژگی‌های شاخص در محدوده را می‌توان این‌گونه نام برد: دارای روحیه مذهبی به سبب حضور مساجد و کانون‌های مذهبی-اعتقادی و برگزاری رویدادهای خاص مذهبی، دارای روحیه فرهنگی به سبب تعدد فضاهای آموزشی، حضور سینما و دانشگاه، بازار کتاب و غیره، دارای عناصر خاطره‌انگیز متعدد و نام‌های ماندگار مانند بالاخیابان، کوچه زردی، فلکه سراب، سناباد و غیره، دارای ارزش‌های زیبایی‌شناختی معماری گذشته، دارای فعالیت‌های اقتصادی محلی (فروش فرنی، لبنیات و غیره)، دارای فعالیت‌های نوستالژیک (پرنده‌فروشی، بستنی‌فروشی و غیره)، دارای مکان‌های ویژه‌ی پیاده (پارک، بازار) و نیز دارای درختان قدیمی، تنومند و سرسبز.

شکل ۵: شناسایی مکان‌ها

در بافت قدیم

۲. تیپ‌بندی ارتفاعی برحسب عرض معبر
۳. پیشنهاد بافت رابط جهت پیوند توسعه‌ی جدید (بلندمرتبه) با بافت قدیم (کوتاه‌مرتبه)
۴. طراحی ورودی‌ها و کنج‌های مهم
۵. طراحی مراکز شهری و محله‌ای قوی
۶. ایجاد گشودگی و فضاهای تنفس‌گاهی به ویژه در بافت قدیم
۷. حفظ و تقویت بناهای ارزشمند قدیمی و کاربست عناصر و ترکیب‌های معماری گذشته در ساخت‌وسازهای جدید

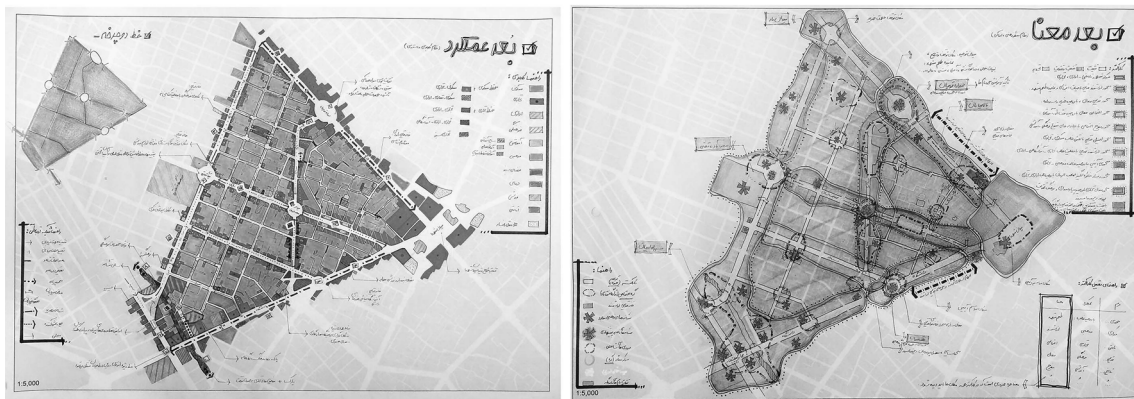
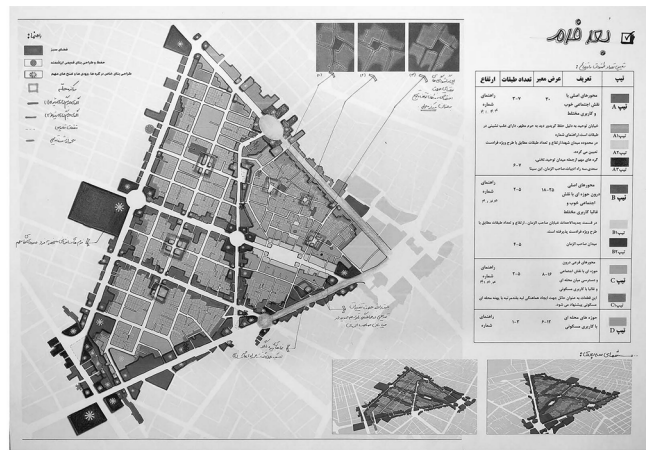
راهبردها و سیاست‌ها در این بخش با تعیین نوع مکان‌سازی در انطباق با دفترچه راهنمای "ابزار ارزیابی مکان‌سازی" بررسی شده است (Placemaking Assess-ment Tool, 2015) (جدول ۵). سپس الگوهای طراحی در سه بعد فرم، عملکرد و معنا به تفکیک در شکل ۶ و نیز حوزه‌های طراحی مطابق با جدول ۶- شکل ۷ ارائه شده است. از جمله مهم‌ترین مواردی که در محتوای الگوها بدان‌ها پرداخته شده است می‌توان موارد زیر را نام برد:

۱. تعیین الگوهای جرم‌گذاری و تاکید بر جرم‌گذاری پیوسته در لبه‌ی خیابان‌های اصلی و جرم‌گذاری پیرامونی

۱۱. ساماندهی بورس‌های فعالیت
۱۲. تعیین کاراکتر (شخصیت فضا) با توجه به ارزش‌های فرهنگی، هنری، تاریخی، معنوی، نمادین و غیره موجود
۱۳. معرفی مکان‌ها و مولفه‌های خاطره‌انگیز و تاکید بر حفظ آن‌ها
۱۴. ارائه راهکارهای عملی برای تشویق مردم محلی در مشارکت جمعی برای حفظ و ارتقا مکان‌ها و نیز تقویت تصویر ذهنی مثبت.

۸. بازنگری دسترسی‌ها و ورودی‌ها جهت ایجاد اتصال گذرهای محلی میان دو بافت قدیم و میانی برای نفوذپذیری بیشتر در بافت قدیم
۹. ساماندهی حرکتی در شبکه ارتباطی و نیز طراحی خلق شبکه‌ی پیوسته دوست‌دار پیاده و دوچرخه
۱۰. برنامه‌ریزی کاربری زمین با تاکید بر اختلاط کاربری‌ها و گوناگونی فعالیت‌ها همراه با ارائه ضوابط استقرار کاربری‌ها و فعالیت‌ها

شکل ۶: الگوهای طراحی به تفکیک در سه بعد فرم، عملکرد و معنا

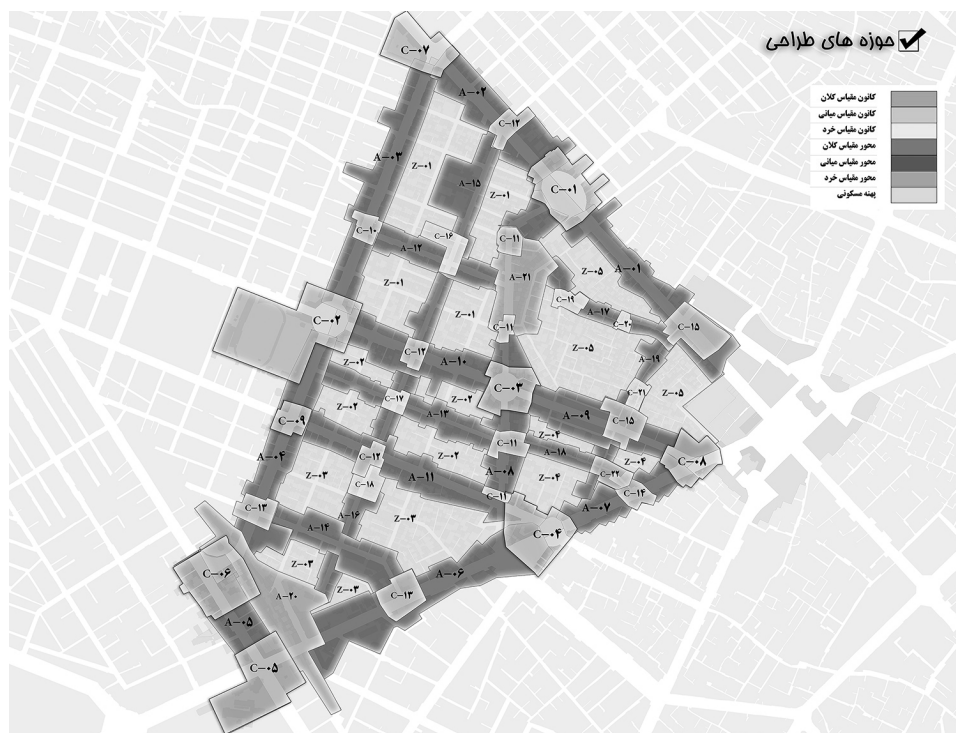

جدول ۵: سیاست‌ها و انواع مکان‌سازی

هدف اصلی	اهداف کلی	راهِبرد	سیاست	نوع مکان‌سازی
پیوند مکان‌ها	پیوند ویژگی‌های کالبدی مکان‌ها	حفظ، تقویت و افزایش استحکام ساختار بافت و عناصر شاخص آن جهت برقراری پیوند با سایر مکان‌ها	تأکید بر اتصال مراکز و کریدورها در استخوان‌بندی اصلی از طریق شناسایی و تقویت عناصر کلیدی (مکان‌ها). پیوستگی مراکز شهری و مراکز محلات از طریق گذرهای اصلی. افزایش ورودی‌ها جهت سهولت در دسترسی به مکان‌ها. تقویت فضاهای سبز و باز در داخل شبکه‌ی مکان‌ها. اجتناب از ساخت‌وسازهایی که دید به ابنیه شاخص را مسدود کند. حفظ و تقویت بناهای قدیمی و متمایز در عقب نشینی معابر به ویژه در بافت قدیم. هماهنگی روشنایی بدنه‌ها با اهمیت مکان	راهبردی
		یکپارچگی و انسجام توسعه جدید منطبق با زمینه	ایجاد یک بافت رابط جهت هماهنگی تدریجی در توسعه‌های جدید با بافت قدیم.	راهبردی
	ایجاد وحدت و ارتباط کالبدی در بدنه‌ها	خلق جداره‌های پیوسته با بهره‌گیری از الگوهای جرم‌گذاری در لبه‌ها. ایجاد هماهنگی شکلی در بناهای محصورکننده در مکان. استفاده از عناصر و خصوصیات کالبدی با معنای واحد در طراحی‌های جدید. کنترل نظم، تناسب و هماهنگی عناصر الحاقی نما. کف‌سازی، ترمیم و طراحی دهانه‌های قطع‌شده ورودی‌ها به محلات به‌عنوان مفصل‌های پیونددهنده.	استاندارد/ خلاق	استاندارد/ خلاق
	تزییق عملکردها و فعالیت‌های جاذب. حذف یا انتقال فعالیت‌های تعمیرگاهی ناسازگار، آلودگی‌زا و بدمنظر به لایه دوم.	تزییق عملکردها و فعالیت‌های جاذب. حذف یا انتقال فعالیت‌های تعمیرگاهی ناسازگار، آلودگی‌زا و بدمنظر به لایه دوم.	راهبردی	راهبردی
پیوند مکان‌ها	پیوند ویژگی‌های عملکردی-فعالیتی مکان‌ها	تقویت و توسعه کانون‌ها و محورهای اجتماعی-اجتماعی	حفظ و تقویت عملکرد مراکز محله‌ها در تعریض معابر. تقویت فعالیت‌های شبانه درون بافت مسکونی. فعال‌سازی و استفاده بهینه از زمین‌های بایر و ساختمان‌های تخریبی درون بافت جهت استقرار فعالیت‌های محله. تقویت اقتصاد محلی از طریق برجسته‌سازی فعالیت‌های محلی (نظیر تولید نان محلی، کره، ماست و غیره)	استاندارد
		تقویت و توسعه شبکه ارتباطی پیاده، دوچرخه و حمل‌ونقل عمومی	تشویق مسیرهای ارتباطی درون‌بلوکی و ایجاد پیوندهای پیاده قوی میان محلات. بازبانی محورهای مناسب حرکت دوچرخه-پیاده در پیوستگی با مکان‌ها و بهسازی آن‌ها. تجهیز مسیرهای پرتردد به خطوط حمل‌ونقل عمومی و مکان‌بایی مناسب ایستگاه‌ها و خطوط ویژه. طراحی پارکینگ برای ساکنان بافت قدیم در فاصله‌ای مناسب از مکان‌های پرمراجعه. افزایش دسترسی‌های عرضی به مسیرهای پیاده خطی	استاندارد
	تقویت فضاهای سبز در پیوند با مکان‌ها	طراحی و محوطه‌آرایی فضاهای سبز و درختان سایه‌انداز جهت آسایش اقلیمی. تقویت و نگهداری فضاهای سبز موجود در ترکیب با مبلمان شهری.	استاندارد/ خلاق	استاندارد/ خلاق

هدف اصلی	اهداف کلی	راهبرد	سیاست	نوع مکان‌سازی
پیوند مکان‌ها	پیوند ویژگی‌های معنایی مکان‌ها (پیوند با گذشته- پیوند با تجربه‌ها)	تقویت هویت و خاطره در مکان	حفظ و تقویت فعالیت‌های هویت‌بخش به‌عنوان کاراکتر مکان مانند کتاب‌فروشی بازار گلستان، بستنی‌فروشی‌های خیابان توحید و غیره	استاندارد/ خلاق
		تقویت ویژگی‌های زیبایی‌شناسانه	استفاده از علائم و نشانه‌ها جهت شناساندن و معرفی مکان‌ها. بازخوانی مفاهیم ذهنی گذشته از قبیل مفهوم دروازه و ورودی (دروازه قوچان). تاکیدگذاری بر نام‌های ماندگار که ریشه در گذشته دارند (بالاخیابان، قره‌خان، زردی و غیره)، اسامی مسجدها (جعفری، احمدی و غیره)، اسامی اشخاص (میرزا ناظر، دکتر شیخ و غیره)، اسامی خیابان‌ها (سفره ادبیات، بالاخیابان و غیره). حفظ نمادین خط قدیم معابر در جریان‌های تعریض در بافت قدیم.	خلاق/ تاکتیکی
		ارتقا تصویر ذهنی مثبت	استفاده از المان‌ها و هنرهای عمومی مطابق با آیین‌ها و رسوم محلی-اعتقادی مانند المان‌های مختص مراسم عزاداری و غیره. یادآوری هنر و فرهنگ گذشته از طریق افزایش کاربرد جزئیات تزیینی به ویژه در بناهای جدید مانند کاشی‌کاری سردر خانه‌ها، رنگ‌های نمادین و غیره. کاربرد هنری و خلاقانه فضاهای سبز مانند فضاهای سبز عمودی در بناهای جدید.	خلاق/ تاکتیکی
			تشکیل شورایی‌ها برای حفظ و ارتقا مکان‌های طراحی‌شده و برگزاری کارگاه‌های آموزشی. توانمندسازی جوامع در جهت دادن مسئولیت و مالکیت فضاهای عمومی به آن‌ها. فراهم شدن امکان حضور گروه‌های اجتماعی و فعالیت‌های داوطلبانه.	خلاق/ تاکتیکی

شکل ۷: حوزه‌های طراحی (پهنه- محور- کانون)

جدول ۶: نمونه جدول حوزه‌های طراحی در سه دسته کانون، محور و پهنه

گونه‌بندی	مقیاس	موقعیت	کد	هدف	نقش
کانون‌ها CENTERS	کلان	میدان توحید	C-۰۱	خلق یک مکان مفرح با جاذبه‌های غذایی و تقویت مفهوم ورودی به گستره مختلط شهری	مفصل پیوند با سایر اجزای ساختاری (مکان-مکان). مفصل پیوند با سایر عملکردهای پیرامونی (مکان-مکان). مفصل پیوند در زمان و تجربه (مردم-مکان).
	میانی	ورودی کوچه باغ‌سنگی	C-۱۴	خلق ورودی باکاراكثر قدیمی ارزشمند و تقویت مفهوم ورودی به گستره مسکونی	مفصل پیوند ساختاری میان دو سطح کلان و میانی (مکان-مکان). مفصل پیوند با سایر عملکردهای پیرامونی (مکان-مکان). مفصل پیوند در زمان و تجربه (مردم-مکان).
	خرد	مرکز محله شماره ۱۶	C-۱۶	خلق مکان‌های اجتماعی و خاطره‌انگیز محلی	مرکز پیوند با سایر اجزای ساختاری (مکان-مکان). مرکز تامین خدمات محله (مردم-مکان). مرکز پیوند در زمان و تجربه (مردم-مکان).
محورها AXIS	کلان	خیابان ابن سینا (خیابان اصلی)	A-۰۵	خلق یک مکان اجتماعی فعال با روحیه آموزش و خرید	محور پیوند مراکز اصلی و کانون‌های تجمع (مکان-مکان). محور پیوند عملکردی (مکان-مکان). محور پیوند در زمان و تجربه‌های زندگی روزمره (مردم-مکان).
	میانی	خیابان کفاش (خیابان فرعی)	A-۱۲	تقویت پیوند میان مکان‌های اصلی	محور پیوند مراکز محله‌ای و پیوندبخشی میان دو سطح کلان و میانی (مکان-مکان). محور پیوند عملکردهای مقیاس محله (مکان-مکان). محور پیوند در زمان و تجربه (مردم-مکان).
	خرد	پیاده‌راه خیابان سنایی	A-۲۱	خلق یک مکان اجتماعی سرزنده و متمرکز با تقویت مفهوم پیوند میان بافت قدیم و میانی	محور پیوند میان مکان‌های خرد مقیاس و پیوند معنایی با مردم.
پهنه‌ها ZONES		پهنه مسکونی شماره ۱	Z-۰۱	خلق یک کل منسجم با تقویت روحیه سکونت	پهنه‌های همگن با انتظام فرم، عملکرد و معنا (مکان-مکان). (مکان)، (مردم-مکان).

۷. نتیجه‌گیری

درک موضوع مکان‌سازی به عنوان ابزاری برای ایجاد پیوند میان مکان‌ها نیازمند درک ابعاد، مولفه‌ها و اصول مرتبط با آن است، بر این اساس مدل مفهومی پژوهش شامل اهم کیفیت‌ها و معیارهای موثر در مکان‌سازی به‌عنوان راهنمای عملی مکان‌سازی کاربرد خواهد داشت. در فرآیند مکان‌سازی، گروه مکان‌ساز با کمک مردم محلی به شناسایی مکان‌ها، دریافت کیفیت‌های خوب و بد و چگونگی تبدیل آن‌ها از یک مکان معمولی به مکانی موفق با ویژگی‌های منحصربه‌فرد و در ارتباط و اتصالی مناسب می‌پردازد و در طرح نهایی، دستورکار مرتبط را

ارائه می‌کنند. در بررسی تحقق اهداف اساسی پژوهش می‌توان گفت:

۱. مکان‌سازی اقدامی است مشارکتی و فرآیندمحور که در اولین گام به دنبال جستجو و کشف مکان‌هاست.
۲. نگاه محقق به مکان بایست به عنوان یک پدیده و مکان‌سازی بر مبنای یک درک مکان مبنی باشد، به گونه‌ای که مکان ابتدا جستجو شود و ویژگی‌های انحصاری آن دریافت شود و سپس بر مبنای همان ویژگی‌ها مکان‌سازی صورت‌گیرد.
۳. دو شرط ابتدایی در شناسایی مکان‌ها، عمومی بودن مکان و وجود یک معنای مشترک جمعی برای مکان می‌باشد.

خطی، پیاده‌راه‌ها یا یک پهنه مانند محله‌ای مسکونی باشند.

۷. در فرآیند مکان‌سازی، روش و اصولی که به کار برده می‌شود یکسان و مطابق با الگویی واحد نیست و هر نمونه با نمونه‌ی دیگر تفاوت دارد. انتخاب نوع مکان‌سازی نیز بسته به شرایط زمینه (هدف، مقیاس، ویژگی‌ها و غیره) صورت می‌گیرد.

۸. پیوند مکان‌ها از مهم‌ترین اهداف مکان‌سازی است که در طی فرآیند مکان‌سازی تحقق می‌یابد. به‌گونه‌ای که زمینه‌ی مناسب برای خلق مکان‌ها، رفع کمبود فضاهای عمومی شهر و تجدید حیات مکان‌های روبه‌زوال در ارتباط و پیوندی مناسب با یکدیگر فراهم می‌آید.

۴. در فرآیند مکان‌سازی، هم محقق و هم افراد محلی در جستجو و شناسایی مکان‌ها نقش دارند. بدین صورت که بخشی مبتنی بر پرسش از گروه‌های اجتماعی و متکی بر توصیف‌های افراد و بخشی دیگر مطابق با نظر و مشاهده‌ی شخص محقق بدست می‌آید.

۵. فضاهای شهری که به‌عنوان مکان شناسایی می‌شوند مکان‌هایی با قابلیت آدرس‌دهی، مکان‌های خاطره‌انگیز، مکان‌هایی با ویژگی‌های خاص، مکان‌های دارای جاذبه و مورد علاقه افراد و مکان‌هایی با فعالیت یا الگوهای رفتاری ویژه هستند.

۶. مکان‌ها می‌توانند یک کانون مانند میدان‌ها، جلوخان‌ها، ورودی‌ها یا یک محور مانند خیابان‌ها، کوچه‌ها، بازارهای

پی‌نوشت

1. Placemaking
2. Shibley and Schneekloth
3. Project for Public Spaces
4. Fürst
5. Markusen and Gadawa
6. Steve Grabow
7. Making places special
8. Effective and Functional Physical Configuration
9. User-Friendly and Efficient Circulation
10. Preserved Natural and Cultural Resources and Environment
11. Enhanced Local Identity and Sense of Place
12. Attributes to Instinctively Draw Us to Places
13. Standard Placemaking
14. Strategic Placemaking
15. Tactical Placemaking
16. Creative Placemaking
17. Link and Place
18. Buttimer and Seamon

فهرست منابع

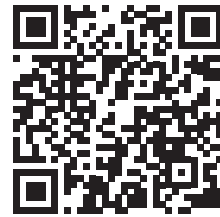
- اسماعیل زاده سیلابی، آیدا. (۱۳۸۸). رویکرد کل نگر در فرآیند مکان سازی، نمونه موردی: محله کوی کیهان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی.
- بنکدار، احمد و قرائی، فریبا. (۱۳۹۰). تغییر پارادایمها در اصول طراحی شهری؛ از مولفه های کالبدی و اجتماعی و ادراکی به رهیافت مکان سازی، نامه معماری و شهرسازی، ۳(۶). <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=168770>
- توسلی، محمود. (۱۳۸۲). اصل ارتباط در طراحی شهری. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۴. <https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=957>
- توسلی، محمود و بنیادی، ناصر. (۱۳۸۶). طراحی فضای شهری: فضاهای شهری و جایگاه آنها در زندگی و سیمای شهر، تهران: شهیدی: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- کارمونا، متیو و تیزدل، استیو. (۱۳۹۰). خوانش مفاهیم طراحی شهری. ترجمه: کامران ذکاوت، فرناز فرشاد. تهران: انتشارات آذرخش.
- کارمونا، متیو، هیث، تیم، اک، تنر و تیزدل، استیو. (۱۳۹۱). مکان های عمومی، فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری. ترجمه: فریبا قرائی، مهشید شکوهی، زهرا اهری، اسماعیل صالحی. تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- گلکار، کورش. (۱۳۷۹). مؤلفه های سازنده کیفیت طراحی شهری. نشریه علمی-پژوهشی صفا، ۳۲(۱۱). <https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=33257>
- گلکار، کورش. (۱۳۸۲). از تولد تا بلوغ طراحی شهری. نشریه علمی-پژوهشی صفا، ۳۶(۱۳). <https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=47013>
- گروتز، یورگ. (۱۳۸۸). زیبایی شناختی در معماری. ترجمه: جهان شاه پاکزاد، عبدالرضا همایون، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- Arefi, M. (2014). Deconstructing placemaking: Needs, opportunities and assets. Routledge.
- Brent Tofle, R. (2010). Individuality in Place-making at End-of-Life: Gerontopia, University of Missouri, Columbia, Missouri.
- De Brito, M., Richards, G. (2017). Events and placemaking. International Journal of Event and Festival Management, 8(1), 8-23.
- Grabow, S. (2013). Principles of Community Placemaking and Making Places Special: Professional Guide. The University of Wisconsin.
- Great Britain Department of the Environment, Transport and the Regions. (2000). By Design: Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice, Commission for Architecture and the Built Environment, Great Britain.
- Jones, P., & Boujenko, N. (2009). Link'and'Place: A new approach to street planning and design. Road & Transport Research: A Journal of Australian and New Zealand Research and Practice, 18(4), 38-48.
- Krause, Renate. (2014). Placemaking in the RhineMain Regionalpark. Master's Program in European Spatial Planning and Regional Development Department of Spatial Planning.
- Mathew, A.P. (2014). Interactive Placemaking: Creativity and User Experience at Urban Installations. Doctoral dissertation. The Open University.
- Northern Michigan Council of Governments. (2011). Northern Michigan Community Placemaking Guidebook. Michigan State University Extension.
- Pancholi, S., Yigitcanlar, T., & Guaralda, M. (2017). Governance that matters: Identifying placemaking challenges of Melbourne's Monash Employment Cluster. Journal of Place Management and Development, 10(1), 73-87.
- MSU Land Policy Institute. (2015). Placemaking Assessment Tool. Michigan State University.
- Project for Public Spaces. (2016). What is placemaking?
- Stout, M. (2008). Place Participation+Contested Space. Masters of Community Planning in the School of Planning of the College of Design, Art, Architecture, and Planning.
- Thomas, D. (2016). Placemaking: An urban design methodology. Routledge.
- Toolis, E.E. (2017). Theorizing critical placemaking as a tool for reclaiming public space. American Journal of Community Psychology, 59(1-2), 184-199. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12118>
- Trancik, R. (1986). Finding lost space: theories of urban design. John Wiley & Sons.
- Wyckoff, M.A. (2014). Definition of placemaking: four different types. Planning & Zoning News, 32(3), 1. <http://www.pznews.net/media/13f25a9ff4cf18fff8419ffaf2815.pdf>
- Wynn, J.R., & Yetis-Bayraktar, A. (2016). The sites and sounds of placemaking: branding, festivalization, and the contemporary city. Journal of Popular Music Studies, 28(2), 204-223. DOI: [10.1111/jpms.12169](https://doi.org/10.1111/jpms.12169)

نحوه ارجاع به این مقاله

ابراهیم پور، بهاره و استادی، مریم. (۱۴۰۰). تبیین چارچوب مفهومی-تحلیلی مکان‌سازی با تأکید بر پیوند مکان‌ها در بافت قدیم و میانی شهر مشهد. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۱۴(۳۷)، ۱۴۹-۱۳۳.

DOI: 10.22034/AAUD.2021.204554.2016

URL: http://www.armanshahrjournal.com/article_147098.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

